

## Slechts het gefluister van de doorlopende tijd

Ries Achterberg, *De Waarheid*, 3 april 1990

**Het leven lijkt een simpele aaneenschakeling van elkaar opvolgende gebeurtenissen. Je gaat naar een autorijschool omdat je het rijbewijs wilt halen. Voor de inschrijving wordt een dossier gemaakt met een uittreksel uit het geboorteregister, wat formulieren en een paar pasfoto's. Daar ga je dus achteraan. De Frans-Waalse schrijver Jean-Philippe Toussaint portretteert in zijn roman „Het fotoestel” een jongeman die geen genoeg neemt met dit automatisme van het eigen leven en handelt volgens een eigen levensfilosofie.**

Hij tracht in zekere zin de realiteit waarmee hij wordt geconfronteerd murw te maken. Zelf vergelijkt hij dit met de manier waarop men een olijf pas aan de vork kan prikken als men er aan alle kanten met de platte kant tegenaan heeft gedrukt. Door nooit iets te forceren, maar geduldig af te wachten wil hij scoren als het moment ervoor rijp is. Zo werkt de naamloze hoofdpersoon geduldig aan de samenstelling van een dossier dat nodig is om aan de autorijlessen deel te nemen. Hij brengt niet alle benodigdheden in één keer. Elke dag komt hij terug naar de rijsschool en voegt weer een nieuw document toe. Hij leest er de krant, ontbijt samen met Pascale, de secretariaatsmedewerkster, met wie hij vervolgens een verhouding begint. Samen gaan ze in de satellietsteden van Parijs op zoek naar een ongebruikelijke gasfles, brengen Pascale's zootje naar school en reizen samen een dag naar Londen.

### **Wisselwerking**

De hoofdpersoon komt door zijn afwijkende handelswijze in conflict met de maatschappij. Hierdoor ontstaat een vreemde wisselwerking tussen hem en zijn omgeving. Hij accepteert zijn rol als buitenstaander en probeert onder zijn eigen voorwaarden aansluiting te vinden met de werkelijkheid om hem heen. De manier waarop Toussaint dit vorm geeft is bijzonder knap. De lezer beleeft de gebeurtenissen door de ogen van de hoofdpersoon, maar beseft tegelijkertijd dat het een vals perspectief krijgt voorgeschoteld. De reacties van de hoofdpersoon op zijn omgeving getuigen soms van een onmiskenbare naïviteit, dan weer van een onverwachte genialiteit. Hij trekt de lezer als het ware mee uit het dagelijkse leven en laat zien hoe makkelijk het is om af te dwalen en de wereld te vergeten.

Het lukt hem uiteindelijk niet om het leven murw te maken. Alles wat hij aanpakt mislukt en tenslotte zoekt hij zijn heil in een andere werkelijkheid. In die

zin komt de intentie van deze roman overeen met de vorige werken van Toussaint. In „De badkamer” en „Meneer” gaat het ook om jongemannen die in een afgezonderde ruimte (de badkamer bijvoorbeeld) voor zichzelf een andere wereld creëren. Toch bestaat er een verschil. De hoofdpersoon van deze roman doet een serieuze poging aan het leven deel te nemen. Hij reist in het korte tijdsbestek dat deze roman omvat heel wat af en is in zekere zin geïnteresseerd in internationale politiek.

Waarom zijn poging mislukt laat Toussaint zien aan de hand van de fotografie. Op de boot, terug uit Londen, vindt de hoofdpersoon een fototoestel en neemt het mee. In paniek schiet hij in het wilde weg wat plaatjes. Het resultaat zijn foto's waarvan het grootste deel onderbelicht is met hier en daar wat vormloze donkere plekken. De hoofdpersoon meent dat juist in deze foto's iets van zijn complete, naakte aanwezigheid terug te vinden is. Omdat hij deze foto's heeft genomen met de onstuimigheid van het leven die eigenlijk ver weggestopt was in zijn wezen, zegt hij over dit „zelfportret”: „Ik had als het ware het woedende elan gefotografeerd dat ik in me droeg, en toch liet de foto zien dat het altijd stuk zou lopen, dat alles wat eruit voortkwam schipbreuk zou lijden. Want op de foto zou men mij zien vluchten, ik vluchtte weg zo hard als ik kon, de foto zou onscherp zijn maar onbeweeglijk, de beweging zou zijn verstard, er zou niets meer bewegen, mijn aanwezigheid niet, mijn afwezigheid niet, de onbeweeglijkheid die aan het leven voorafgaat en zij die erop volgt zouden er in volle omvang op te zien zijn.”

## **Pascal**

In deze gedachte laat Toussaint zich met name inspireren door de Franse filosoof Pascal. Deze hield zijn lezers voor dat de enige uitweg uit de ellende van deze wereld te vinden is in het geloof. De mens holt, aldus Pascal, liever als een dwaas achter een bal of een haas aan dan dat hij zich alleen in een kamer opsluit. Als niets hem afleidt, beseft hij zijn nietige karakter, en de armzaligheid van zijn bestaan dat onherroepelijk uitmondt in de dood.

„Het fototoestel” eindigt met een poging om de oneindige rust en stilte van een ander leven na te bootsen. Een leven zonder afleiding, zonder beelden, met slechts het gefluister van de doorlopende tijd. In dit niets-zijn is volgens Toussaint geen pijn agressie of verdriet denkbaar. Er bestaat alleen een onberedeneerbaar netwerk van sensuele en vloeiende verbanden. Het werkelijke leven kan daarbij vergeleken niet anders zijn dan een kwelling. De hoofdpersoon deed een manhaftige poging aan de realiteit deel te nemen, maar kiest uiteindelijk, net als de figuren uit de andere romans, voor het andere leven van de afwezigheid. En als de hoofdpersoon langzaam ontwaakt uit deze meditatie en weer terug moet naar de realiteit dan tracht hij om nog één keer de vluchtige

gratie van zijn ervaring vast te houden, zoals men de punt van een naald zou plaatsen in het lichaam van een levende vlinder, wilde men de vlinder levend vasthouden.

Jean-Philippe Toussaint, Het fototoestel. Vertaald door Marianne Kaas. Uitgeverij Van Genneep. 1990. 89 blz. f 24,50 ISBN 9060128184